

ਗਾਥਾ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ
ਅਤੇ ਗਦਰ ਲਹਿਰ

ਗਾਥਾ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਅਤੇ ਗਦਰ ਲਹਿਰ

ਐੱਚ. ਸੀ. ਅਰੋੜਾ, ਐਡਵੋਕੇਟ

ਏਸੇ ਕਲਮ ਤੋਂ:-

- ਗਾਥਾ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ
- ਗਾਥਾ ਸ਼ਹੀਦ ਮਦਨ ਲਾਲ ਢੀਂਗੜਾ
- ਗਾਥਾ ਸ਼ਹੀਦ ਕਾਂਸ਼ੀ ਰਾਮ ਅਤੇ ਗਦਰ ਲਹਿਰ
- ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ

Biography/ Poetry/Punjabi Poetry

ISBN : 978-93-5204-155-8

Gaatha Shaheed Kartar Singh Sarabha Ate Gadar Lehar

By

H.C. Arora, Advocate

H.No 2299, Sec-44C

Chandigarh

Mob. 98140-13764

2015

Lokgeet Parkashan

S.C.O. 26-27, Sector 34 A, Chandigarh-160022

India

Ph. +91-172-5077427, 5077428

Printed & bound at Unistar Books Pvt. Ltd.

301, Industrial Area, Phase-9,

S.A.S. Nagar, Mohali-Chandigarh (India)

email : unistarbooks@gmail.com

website : www.unistarbooks.com

© 2015

Produced and bound in India

All rights reserved

This book is sold subject to the condition that it shall not, by way of trade or otherwise, be lent, resold, hired out, or otherwise circulated without the publisher's prior written consent in any form of binding or cover other than that in which it is published and without a similar condition including this condition being imposed on the subsequent purchaser and without limiting the rights under copyright reserved above, no part of this publication may be reproduced, stored in or introduced into a retrieval system, or transmitted in any form or by any means (electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise), without the prior written permission of both the copyright owner and the above-mentioned publisher of this book.

4/ ਗਾਥਾ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਅਤੇ ਗਦਰ ਲਹਿਰ

ਸਮਰਪਣ

ਮਹਾਨ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ
ਅਤੇ ਗਦਰ ਲਹਿਰ ਨੂੰ

5/ ਗਾਥਾ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਅਤੇ ਗਦਰ ਲਹਿਰ

ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ

ਤਤਕਰਾ

- ਮੁਖ-ਬੰਦ 9
- ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਬਣਾਉਣ ਬਾਰੇ ਮਾਣਯੋਗ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ 10
- ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਦਫਤਰ ਨੂੰ ਸਮਾਰਕ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਬਾਰੇ ਮਾਣਯੋਗ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਯਾਚਕਾ ਦਾ ਅਸਰ। 12
- ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਸ਼ਪਥ-ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਕੁਝ ਤਰਕ: 14
- ਸ਼ਹੀਦ ਸੁਖਦੇਵ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਬਾਰੇ ਮਾਣਯੋਗ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ 16

ਕਵਿਤਾਵਾਂ

- ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਪੰਦਰਾਂ 19
- ਗੱਡੀ ਭਰ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਆਈ 21
- ਸੌ ਸਾਲਾ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ 23
- ਕਸਮ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ 25
- ਕਰਤਾਰ ਸਰਾਭੇ ਦਾ 27
- ਸਰਾਭਾ ਪਿੰਡ 29
- 'ਗਦਰ' ਅਖਬਾਰ 31
- ਬਾਬਿਆਂ ਦਾ ਬਾਬਾ 35
- ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ 37
- ਮੁਕੱਦਮਾ ਤੇ ਫਾਂਸੀ 39
- ਕਿੱਸੇ ਬਾਗੀ ਲਹਿਰ ਦੇ 41
- ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਮੰਡੌਲੀ ਦਾ 43
- ਕਰਜ਼ਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲੀਦਾ 45
- ਕੋਟਲਾ ਨੌਧ ਸਿੰਘ 47
- ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਮੁੰਜ ਕੁੱਟਦੀ 49
- ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਟੁੰਡੀ ਲਾਟ 51
- ਅੰਡੇਮਾਨ ਜੇਲ੍ਹ 54
- ਸ਼ਹੀਦ ਰਹਿਮਤ ਅਲੀ 56

ਸ਼ਹੀਦ ਕਾਂਸ਼ੀ ਰਾਮ

ਮੁਖ-ਬੰਦ

ਮੇਰੀ ਇਹ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਕਿਤਾਬਚੀ ਸ. ਮਲਵਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੜੈਚ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਸੰਪਾਦਿਤ ਕਿਤਾਬ ‘ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ-ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਸ਼ਹੀਦੀ’ ਤੋਂ ਪਰੇਰਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਖੁਦ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦ ਸਰਾਭਾ ਦੇ ਪਿੰਡ ਜਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਘਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਮਹਾਨ ਸ਼ਹੀਦ ਦਾ ਜਨਮ 24 ਮਈ, 1896 ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਸਰਾਭਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਨੇ 16 ਨਵੰਬਰ, 1915 ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਕੇਂਦਰੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਰੱਸੇ ਨੂੰ ਚੁੰਮਿਆ ਸੀ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਗਦਰ ਲਹਿਰ ਦੇ ਚੋਟੀ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਨ। ਇਸ ਮਹਾਨ ਸ਼ਹੀਦ ਵੱਲੋਂ ਰਚੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰੀ ਸਤਰਾਂ “ਸੇਵਾ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜਿੰਦੜੀਏ ਬਹੁਤ ਔਖੀ, ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸੁਖੱਲੀਆਂ ਨੇ ਜਿਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਪੈਰ ਪਾਇਆ, ਉਹਨਾਂ ਲੱਖਾਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਝੱਲੀਆਂ ਨੇ” ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬੱਚੇ-ਬੱਚੇ ਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ।

ਮੇਰੀ ਇਹ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਕਿਤਾਬ 24.5.2015 ਨੂੰ ਸਰਾਭਾ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸ਼ਹੀਦ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਦੇ ਸਮਾਰੋਹ ਵਿੱਚ ਰਿਲੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਐਚ. ਸੀ. ਅਰੋੜਾ,
ਐਡਵੋਕੇਟ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਮਿਤੀ: 15.5.2015

ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਬਣਾਉਣ ਬਾਰੇ ਮਾਣਯੋਗ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼

ਸੀ. ਡਬਲਯੂ. ਪੀ ਨੰ. 12654 ਆਫ 2007
(ਐਚ ਸੀ ਅਰੋੜਾ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ)

ਜਨ ਹਿੱਤ ਯਾਚਿਕਾ ਵਿੱਚ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਮੁੱਦਾ :

ਇਸ ਜਨ ਹਿੱਤ ਯਾਚਿਕਾ ਰਾਹੀਂ ਮਾਣਯੋਗ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਫਰਿਆਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਦੇ ਜੱਦੀ ਪਿੰਡ ਸਰਾਭਾ ਵਿੱਖੇ ਇਸ ਅਮਰ ਸ਼ਹੀਦ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਬਣ ਰਹੀ ਯਾਦਗਾਰ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਫੰਡ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਵੇ।

ਮਾਣਯੋਗ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼:

ਸ੍ਰੀ ਟੀ. ਐਸ. ਚਾਹਲ, ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਇੰਜੀਨੀਅਰ, ਉਸਾਰੀ ਮੰਡਲ ਨੰ.-1, ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. ਡੀ., ਬੀ. ਐਂਡ ਆਰ. ਲੁਧਿਆਣਾ ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਸ਼ਪਥ-ਪੱਤਰ ਰਿਕਾਰਡ ਤੇ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਪਥ-ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਦੇ ਜੱਦੀ ਪਿੰਡ ਸਰਾਭਾ ਵਿੱਖੇ ਸ਼ਹੀਦ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਬਣ ਰਹੀ ਯਾਦਗਾਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ 40 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਰਕਮ ਉੱਪ ਮੰਡਲ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ (ਪੂਰਬ), ਲੁਧਿਆਣਾ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਦੇ ਬੁੱਤ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਆਦਿ ਅਤੇ ਵਿਖਾਵਟੀ ਦੀਵਾਰਾਂ ਲਈ ਕੁੱਲ 58 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ 28 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ, ਛੋਟੀਆਂ ਬੱਚਤਾਂ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਯਾਦਗਾਰ ਲਈ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਬੁੱਤ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਸੰਬੰਧੀ ਨਿਰਣੇ ਉੱਪਰ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗੀ।

ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਾਰਜ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ।

ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਦੇ ਸ਼ਪਥ-ਪੱਤਰ ਦੇ ਮੱਦੇ ਨਜ਼ਰ ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ।

ਯਾਚਕਾ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

2 ਜੁਲਾਈ, 2008

(ਵਿਜੇਂਦਰ ਜੈਨ)

ਮੁੱਖ ਜੱਜ

(ਮਹੇਸ਼ ਗਰੋਵਰ)

ਜੱਜ

ਸਰਾਭਾ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਦੇ ਬੁੱਤ ਸਾਹਮਣੇ ਲੇਖਕ

ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਦਫਤਰ ਨੂੰ ਸਮਾਰਕ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਬਾਰੇ ਮਾਣਯੋਗ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਯਾਚਕਾ ਦਾ ਅਸਰ।

ਸੀ. ਡਬਲਯੂ. ਪੀ. 20236 ਆਫ 2014
(ਐਚ. ਸੀ. ਅਰੋੜਾ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ)

ਯਾਚੀ ਦੀ ਫਰਿਆਦ :

ਇਸ ਯਾਚਕਾ ਵਿੱਚ ਯਾਚੀ-ਐਡਵੋਕੇਟ ਐਚ. ਸੀ. ਅਰੋੜਾ ਨੇ ਗੁਹਾਰ ਲਗਾਈ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਥਾਪਤ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਫਤਰ ਨੂੰ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿੱਚ ਤੂੜੀ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਖੇ ਸਥਿਤ ਹੈ, ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਸਮਾਰਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਯਾਚਕਾ ਦਾ ਅਸਰ:

ਯਾਚਕਾ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ “ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਮਾਰਕਾਂ ਅਤੇ ਪਰਾਤੱਤਵੀ ਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਰਿਮੇਨਜ਼ ਐਕਟ” ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਮੁੱਢਲਾ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਛਪਾ ਕਿ ਆਮ ਜਨਤਾ ਕੋਲੋਂ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਇਤਰਾਜ਼ ਮੰਗ ਲਏ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਦਫਤਰ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸਮਾਰਕ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਹੈ।

ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੇ ਤੂੜੀ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਖੇ ਸਥਿਤ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੀ
ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਗੁਪਤ ਦਫਤਰ।

ਸ਼ਹੀਦ ਮਦਨ ਲਾਲ ਢੀਂਗੜਾ ਦੇ ਢੱਠੇ ਹੋਏ ਜੱਦੀ ਘਰ ਨੂੰ ਯਾਦਗਾਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਾ ਸਾਂਭਣ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਸ਼ਪਥ-ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਕੁਝ ਤਰਕ:

ਨੋਟ: ਐਡਵੋਕੇਟ ਐਚ. ਸੀ. ਅਰੋੜਾ ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਜਨ ਹਿੱਤ ਯਾਚਕਾ, ਸੀ. ਡਬਲਯੂ. ਪੀ. - 3197 ਆਫ 2012 ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦੀ ਫਰਿਆਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦ ਮਦਨ ਲਾਲ ਢੀਂਗੜਾ ਦੇ ਕਟੜਾ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਵਿਚਲੇ ਅਧ ਢਹੇ ਜੱਦੀ ਘਰ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਅਤੇ ਉਸ ਥਾਂ 'ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੋਚਿਆ ਸਮਝਿਆ ਨਿਰਣਾ ਕਰੇ।

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਨਵਜੋਤ ਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸੰਯੁਕਤ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਇਕ ਸ਼ਪਥ-ਪੱਤਰ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕਾਰਨ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਅਜਿਹਾ ਸਮਾਰਕ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

ਇਸ ਮਾਣਯੋਗ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਮੂਹਰੇ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦ ਮਦਨ ਲਾਲ ਢੀਂਗੜਾ ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸ਼ਹੀਦ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਸੰਗਰਾਮ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਦੇਣ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਕੌਮ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਮੰਤਵ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਮੁੱਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਹੀਂ ਤਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ, ਸ਼ਹੀਦ ਮਦਨ ਲਾਲ ਢੀਂਗੜਾ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿੱਚ ਸਮਾਰਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਪਰਾਪਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦ ਮਦਨ ਲਾਲ ਢੀਂਗੜਾ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਪਣਾ 350 ਗਜ਼ ਦਾ ਪਲਾਟ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਵੇਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਤੇ ਪਲਾਟ ਦੇ ਖਰੀਦਦਾਰ ਨੇ ਪਲਾਟ ਉਪਰਲੇ ਪੁਰਾਣੇ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਢਾਹ ਛੱਡਿਆ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦ ਮਦਨ ਲਾਲ ਢੀਂਗੜਾ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਕੇਵਲ ਖਾਲੀ ਪਲਾਟ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਲੱਗ ਆਰ-1 ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਨਾਲ ਘਿਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਥਾਨ ਦੋ/ਤਿੰਨ ਮੰਜ਼ਲਾ ਘਰਾਂ ਨਾਲ ਘਿਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਮੂਹਰੇ ਇੱਕ ਮੰਜ਼ਲਾ ਦੁਕਾਨਾਂ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਖਰੀਦਾਰਾਂ ਕੋਲੋਂ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਜਗ੍ਹਾ ਸ਼ਹੀਦ ਮਦਨ ਲਾਲ ਢੀਂਗੜਾ

ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਕੋਲੋਂ ਖਰੀਦੀ ਹੈ, ਖਰੀਦਣਾ ਵਿਹਾਰਕ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਖਰੀਦਦਾਰ ਤੋਂ ਬਜ਼ਾਰੀ ਕੀਮਤ ਤੇ ਖਰੀਦਣ ਦਾ ਕੇਵਲ ਉਸ ਖਰੀਦਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਲਾਭ ਹੋਵੇਗਾ, ਨਾ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦ ਮਦਨ ਲਾਲ ਢੀਂਗੜਾ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ। ਇਸ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ, ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦ ਮਦਨ ਲਾਲ ਢੀਂਗੜਾ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਉਸ ਦੇ ਜੱਦੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਨਾ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ।”

ਸ਼ਹੀਦ ਮਦਨ ਲਾਲ ਢੀਂਗੜਾ ਦੇ ਢਹਿ ਚੁੱਕੇ ਜੱਦੀ ਘਰ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ।

ਸ਼ਹੀਦ ਸੁਖਦੇਵ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਬਾਰੇ ਮਾਣਯੋਗ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ

ਸੀ. ਡਬਲਯੂ. ਪੀ. 4227 ਆਫ 2007

(ਐਚ. ਸੀ. ਅਰੋੜਾ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ)

ਯਾਚੀ ਦੀ ਫਰਿਆਦ:

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦ ਸੁਖਦੇਵ ਦੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਨੌਘਰਾ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਜੱਦੀ ਘਰ ਨੂੰ ਸਮਾਰਕ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸੰਭਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਮਾਣਯੋਗ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼:

ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸ਼ਪਥ-ਪੱਤਰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਪਥ-ਪੱਤਰ ਦੇ ਪੈਰਾ ਨੰਬਰ 2 ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੱਥ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਨੇ 23 ਮਾਰਚ, 1931 ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਚੁੰਮ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀਆਂ ਜੰਜੀਰਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਲਈ ਇਕ ਮਹਾਨ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦ ਸੁਖਦੇਵ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਥਾਂ ਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਨੌਘਰਾ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਇਸ ਜੱਦੀ ਘਰ ਨੂੰ “ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਮਾਰਕਾਂ ਅਤੇ ਪੁਰਾਤੱਤਵੀ ਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਰਿਮੇਨਜ਼ ਐਕਟ, 1964” ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਯਾਦਗਾਰ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ ਸ਼ਪਥ-ਪੱਤਰ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਇਸ ਯਾਚਕਾ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਰਹੀ।

17 ਜੁਲਾਈ, 2007

(ਵਿਜੇਂਦਰ ਜੈਨ)

ਮੁੱਖ ਜੱਜ

(ਮਹੇਸ਼ ਗਰੋਵਰ)

ਜੱਜ

16/ ਗਾਥਾ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਅਤੇ ਗਦਰ ਲਹਿਰ

ਸ਼ਹੀਦ ਸੁਖਦੇਵ ਦਾ ਨੌਘਰਾ ਬਜ਼ਾਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਸਥਿਤ ਜੱਦੀ ਘਰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੇਖਕ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਜਨ ਹਿਤ ਯਾਚਕਾ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸਮਾਰਕ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

17/ ਗਾਥਾ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਅਤੇ ਗਦਰ ਲਹਿਰ

ਸ਼ਹੀਦ ਕਾਂਸ਼ੀ ਰਾਮ ਦਾ ਮੋਰਿੰਡੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਿੰਡ ਮੜੌਲੀ ਵਿਖੇ ਸਪੋਰਟਸ ਸਟੇਡੀਅਮ
ਦੇ ਮੂਹਰੇ ਲੱਗਿਆ ਬੁੱਤ-ਜਿਹਦੇ ਮੂਹਰੇ ਲੇਖਕ
ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਪੰਦਰਾਂ

ਰੱਜ ਕੇ ਮਨਾਈਏ
ਨਵਾਂ ਸਾਲ ਪੰਦਰਾਂ
ਛੱਡ ਕੇ ਨਾ ਜਾਵੇ
ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਪੰਦਰਾਂ।
ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਪੰਦਰਾਂ
ਨਵਾਂ ਸਾਲ ਪੰਦਰਾਂ
ਰੱਜ ਕੇ ਮਨਾਵੋ
ਨਵਾਂ ਸਾਲ ਪੰਦਰਾਂ
ਛੱਡ ਕੇ ਨਾ ਜਾਵੇ
ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਪੰਦਰਾਂ
ਗਦਰੀਆਂ ਬਾਬਿਆਂ ਦਾ
ਸਾਲ ਪੰਦਰਾਂ
ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਰਾਭਿਆਂ ਦਾ
ਸਾਲ ਪੰਦਰਾਂ।

ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸੂਲੀ
ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਸੀ ਉਹ
ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ
ਲੜ ਗਏ ਸੀ ਉਹ
ਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਗੋਰੇ ਨੂੰ
ਵੰਗਾਰ ਗਏ ਸੀ ਉਹ
ਸਾਡੇ ਲਈ ਛੱਡ ਕੇ
ਪਿਆਰ ਗਏ ਸੀ ਉਹ
ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਓਂ ਵੇ ਸਾਨੂੰ
ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ

ਆਪਣਿਆਂ ਦਿਲਾਂ ਚ
ਆਬਾਦ ਰੱਖਣਾ।

ਸੌ ਸਾਲ ਪੂਰੇ ਹੋ ਗਏ
ਕੁਰਬਾਨੀ ਨੂੰ
ਆਖਦਾ ਅਰੋੜਾ ਹਰ
ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਨੂੰ
ਨੱਚ-ਨੱਚ ਦੋਸਤੋ
ਧਮਾਲ ਪਾ ਦਿਉ
ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਪੰਦਰਾਂ ਨੂੰ
ਚਮਕਾ ਦਿਉ।
ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਜਸ਼ਨ
ਮਨਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ
ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਨੇਤਾ ਵੀ
ਜਗੌਣੇ ਚਾਹੀਦੇ
ਮੁੜ ਕੇ ਸਰਾਭਿਆਂ ਨੂੰ
ਆਉਣਾ ਨਾ ਪਵੇ
ਸਾਨੰ ਕਾਲਾ ਅੰਗਰੇਜ਼
ਖੜਕੌਣਾ ਨਾ ਪਵੇ।

ਰੱਜ ਕੇ ਮਨਾਈਏ
ਨਵਾਂ ਸਾਲ ਪੰਦਰਾਂ
ਛੱਡ ਕੇ ਨਾ ਜਾਵੇ
ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਪੰਦਰਾਂ।

ਗੱਡੀ ਭਰ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਆਈ

ਗੱਡੀ ਭਰ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਆਈ
ਕਰ ਲਉ ਦੀਦਾਰ ਹਾਣੀਉਂ
ਜਿਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ ਉੱਤੋਂ ਜਿੰਦੜੀ ਲੁਟਾਈ
ਕਰ ਲਉ ਦੀਦਾਰ ਹਾਣੀਉਂ।

ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ ਸੁਖਦੇਵ
ਥੋਡੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹਾਣੀਉਂ
ਮੌਕਾ ਖੁੰਝ ਗਿਆ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ
ਛੇਤੀ ਪਾਓ ਹਾਰ ਹਾਣੀਉਂ।

ਅੱਖੀਂ ਵੇਖ ਲੋ ਸਰਾਭਾ ਕਿਵੇਂ ਸੱਜਿਆ
ਲਾ ਕੇ ਦਸਤਾਰ ਹਾਣੀਉਂ
ਅੱਜ ਗਦਰੀ ਬਾਬਿਆਂ ਨਾਲ
ਕਰੋ ਅੱਖਾਂ ਚਾਰ ਹਾਣੀਉਂ।

ਅੱਜ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਵੀ ਆਇਆ
ਢੀਂਗੜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹਾਣੀਉਂ
ਵੇਖੋ ਝੂਮਦੇ ਗਦਰੀ ਬਾਬੇ
ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹਾਣੀਉਂ।

ਵੇਖੋ ਮੂਹਰੇ ਮੂਹਰੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਚੱਲਦਾ
ਥੋਡਾ ਕਾਂਸ਼ੀ ਰਾਮ ਹਾਣੀਉਂ
ਜਿਹਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਚਮਕਾਇਆ
'ਮੰਡੌਲੀ ਕਲਾਂ' ਨਾਮ ਹਾਣੀਉਂ।

ਅੱਜ ਨੱਚ ਨੱਚ ਧਰਤੀ ਹਿਲਾ ਦਿਉ
ਕਰੋ ਨਾ ਆਰਾਮ ਹਾਣੀਉਂ
ਅੱਜ ਸੌ ਸਾਲਾ ਭੰਗੜਾ ਵਿਖਾ ਦਿਉ
ਵੇਖੋ ਕਾਂਸ਼ੀ ਰਾਮ ਹਾਣੀਉਂ।

ਅੱਜ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਗਣੇਸ਼ ਪਿੰਗਲੇ
ਅਤੇ ਬਿਸ਼ਵਾਸ ਹਾਣੀਉਂ
ਮਾਸਟਰ ਅਮੀਰ ਚੰਦ ਆਇਆ
ਕਰੋ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹਾਣੀਉਂ।
ਅੱਜ ਭਾਈ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਨਾਲ ਆਇਆ
ਅਵਧ ਬਿਹਾਰੀ ਹਾਣੀਉਂ
ਅੱਜ ਭਾਈ ਹਰਨਾਮ ਨੇ ਖਿੜਾਈ
ਬੋਡੀ ਫੁਲਵਾੜੀ ਹਾਣੀਉਂ।

ਵੇਖੋ ਭਾਈ ਜੀ ਸੁਰੈਣ ਸਿੰਘ ਆਏ
ਨਾਲ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਹਾਣੀਉਂ
ਅੱਜ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਨੱਚਦਾ
ਮੰਡੌਲੀ ਕਲਾਂ ਪਿੰਡ ਹਾਣੀਉਂ।

ਗੱਡੀ ਭਰ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਆਈ
ਕਰ ਲਉ ਦੀਦਾਰ ਹਾਣੀਉਂ
ਜਿਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ ਉੱਤੇ ਜਿੰਦੜੀ ਲੁਟਾਈ
ਕਰ ਲਉ ਦੀਦਾਰ ਹਾਣੀਉਂ।

ਸੌ ਸਾਲਾ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ

ਆਉ ਆਪਾਂ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਈਏ
ਸੌ ਸਾਲਾ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ
ਟੌਹਰ ਨਾਲ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਹੋਵੇ
ਹਰ ਇਕ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਦਾ।

ਆਉ ਸਾਰੇ ਲਵੋ ਵਧਾਈਆਂ
ਮਾਰਚ ਦੀ ਸਤਾਈ ਨੂੰ
ਕਾਂਸ਼ੀ ਰਾਮ ਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ
ਗਲ ਵਿੱਚ ਫਾਂਸੀ ਪਾਈ ਨੂੰ
ਬਲੀਦਾਨ ਦੀ ਜੋਤੀ ਦੇਸ਼ 'ਚ
ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਜਲਾਈ ਨੂੰ।

ਵੱਖਰੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਜੇਹਲਾਂ ਅੰਦਰ
ਯੋਧੇ ਫਾਂਸੀ ਲਾਏ ਸੀ
ਜੀਵਣ ਸਿੰਘ ਤੇ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਵੀ
ਫਾਂਸੀ ਗਲ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਸੀ
ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੇ
ਮਿਲ ਕੇ ਪੀਂਘ ਝੁਟਾਈ ਸੀ
ਰਹਿਮਤ ਤੇ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੇ
ਇਹੋ ਰੀਤ ਵਧਾਈ ਸੀ।

ਸੱਤ ਸੂਰਮੇ ਇੱਕੋ ਦਿਨ ਹੀ
ਵੀਰ ਗਤੀ ਨੂੰ ਪਾ ਗਏ ਸੀ
ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ
ਤਕੜਾ ਲਾਂਬੂ ਲਾ ਗਏ ਸੀ
ਗੋਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੈ ਦੇਸ਼ 'ਚੋਂ ਕੱਢਣਾ
ਫਰਜ਼ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਦਾ

ਆਉ ਆਪਾਂ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਈਏ
ਸੌ ਸਾਲਾ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ।
ਜਿਹੜੀ ਜੋਤ ਜਲੌਣੀ ਆਪਾਂ
ਮਾਰਚ ਦੀ ਸਤਾਈ ਨੂੰ
ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ
ਜੋਤੀ ਰੂਪ ਲੜਾਈ ਨੂੰ।

ਗੌਰਵ ਜੋਤੀ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣੀ
ਮੁੜ ਕੇ ਪਿੰਡ ਸਰਾਭੇ ਨੂੰ
ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਨੇ ਫੁੱਲ ਚੜ੍ਹਾਏ
ਹਰ ਇੱਕ ਗਦਰੀ ਬਾਬੇ ਨੂੰ।

ਵੱਡਾ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਉਣਾ ਓਥੇ
ਜਾ ਕੇ ਸੋਲਾਂ ਗਿਆਰਾਂ ਨੂੰ
ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭੇ ਨੂੰ।
ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਗਦਰੀ ਯਾਰਾਂ ਨੂੰ

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਗਣੇਸ਼ ਪਿੰਗਲੇ ਨੂੰ
ਤੇ ਬਾਕੀ ਗਦਰੀ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ
ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ
ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਤਕਦੀਰਾਂ ਨੂੰ।

ਆਓ ਪਿੰਡ ਸਰਾਭੇ ਅੰਦਰ
ਐਸਾ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਈਏ
ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਦੇ ਉੱਪਰ
ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ ਲਿਆਈਏ।

ਆਉ ਆਪਾਂ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਈਏ
ਸੌ ਸਾਲਾ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ
ਟੌਹਰ ਨਾਲ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਹੋਵੇ
ਹਰ ਇੱਕ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਦਾ।

ਕਸਮ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ

ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡੋ ਯਾਰ
ਕਸਮ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ
ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਵੇ ਬਾਹਰ
ਕਸਮ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ।

ਔਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਉੱਤੇ
ਕਰ ਲਉ ਕੁਝ ਉਪਕਾਰ
ਕਸਮ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ
ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡੋ ਯਾਰ।

ਜੇਕਰ ਯਾਰੋ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ
ਕਰਦੇ ਤੁਸੀਂ ਪਿਆਰ
ਕਸਮ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ
ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡੋ ਯਾਰ।

ਫੌਜ 'ਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਕੇ
ਵੈਰੀ 'ਤੇ ਜੇ ਕਰਨਾ ਵਾਰ
ਕਸਮ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ
ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡੋ ਯਾਰ।

ਮਾਰਸ਼ਲ ਕੌਮ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਨਾ ਕਰਿਉ ਨਰ ਸੰਹਾਰ
ਕਸਮ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ
ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡੋ ਯਾਰ।
ਨਸ਼ੇਝੂ ਛੜਿਆਂ ਦੀ

ਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰੋ ਕਤਾਰ
ਕਸਮ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ
ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡੋ ਯਾਰ।

ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਉਡਵਾਇਰ ਯਾਰੋ
ਮਾਰਨ ਗੁੱਝੀ ਮਾਰ
ਕਸਮ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ
ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡੋ ਯਾਰ।

ਥੋਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ
ਤੇ ਊਧਮ ਕਰੋ ਤਿਆਰ
ਕਸਮ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ
ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡੋ ਯਾਰ।

ਕਰਤਾਰ ਸਰਾਭੇ ਦਾ

ਉੱਚਾ ਲੰਮਾ ਸੁਹਣਾ ਸੀ ਸਰਦਾਰ ਸਰਾਭੇ ਦਾ
ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੋਕੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਕਰਤਾਰ ਸਰਾਭੇ ਦਾ
ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦੇ ਲੋਕੋ ਗਦਰੀ ਬਾਬੇ ਦਾ
ਉੱਚਾ ਜਿਸ ਨੇ ਨਾਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਪਿੰਡ ਸਰਾਭੇ ਦਾ।

ਉੱਨੀ ਸੌ ਤੇ ਚੌਦਾਂ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਪੁਰਾਣੀ ਹੈ
ਅੰਗਰੇਜ਼ ਖਿਲਾਫ਼ ਬਗ਼ਾਵਤ ਵਿੱਢਣ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ
ਗੋਰਿਆਂ ਨੂੰ ਠੋਕਣ ਦਾ ਇਹ ਵਧੀਆ ਮੌਕਾ ਸੀ
ਅੰਦਰੂਨੀ ਜੰਗ 'ਚ ਝੋਕਣ ਦਾ ਇਹ ਵਧੀਆ ਮੌਕਾ ਸੀ।

ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਇਹ ਤਕੜਾ ਨਿਰਣਾ ਕੀਤਾ ਸੀ
ਧਰਮੀ ਫੌਜੀਆਂ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਸੀ
ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਲੀਕ ਪੂਰਾ ਪੰਗਾ ਪੈ ਗਿਆ
ਗੋਰਾ ਬਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ।

ਹੱਸ-ਹੱਸ ਸੂਰਮੇ ਸੀ ਫਾਂਸੀ ਚੜ੍ਹ ਗਏ
ਜਾਣ ਲੱਗੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅਪੀਲਾਂ ਕਰ ਗਏ
ਡਰਿਓ ਨਾ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਫਾਂਸੀ ਚੜ੍ਹਾਂਗੇ
ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਰਹਾਂਗੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਯਾਦ ਕਰਾਂਗੇ।

ਹੋ ਸਕੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਿਓ
ਸਾਡੀ ਛੇੜੀ ਜੰਗ ਨੂੰ ਆਬਾਦ ਰੱਖਿਓ
ਜਲਦੀ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣਾ ਹੈ
ਮੱਥੇ ਹੱਥ ਮਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਰੋਣਾ ਹੈ।

ਇਹਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਪਿਆਰ ਸਰਾਭੇ ਦਾ
ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਸੀ ਤਕੜਾ ਪੈਰੋਕਾਰ ਸਰਾਭੇ ਦਾ
ਸਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸਤਿਕਾਰ ਸਰਾਭੇ ਦਾ
ਕਹੇ 'ਅਰੋੜਾ' ਮੈਂ ਝੰਡਾ-ਬਰਦਾਰ ਸਰਾਭੇ ਦਾ।

ਸਰਾਭਾ ਪਿੰਡ

ਅਸੀਂ ਜਿਹੜੇ ਪਾਸੇ ਜਾਈਏ
ਧੂੜਾਂ ਪੱਟਦੇ ਹੀ ਜਾਈਏ
ਅਸੀਂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ
ਚੱਲਦੇ ਨਹੀਂ।

ਅਸੀਂ ਦੇਈਏ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ
ਤਾਂ ਦੇਈ ਦੇਈ ਜਾਈਏ
ਅਸੀਂ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿੰਦੇ ਦਿੰਦੇ
ਥੱਕਦੇ ਨਹੀਂ।

ਇੱਥੇ ਕੱਲਾ ਕੱਲਾ ਪਿੰਡ
ਪੁੱਤ ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ ਜਾਵੇ
ਦੇ ਸਕਦਾ ਮਿਸਾਲ
ਮੈਂ ਸਰਾਭੇ ਪਿੰਡ ਦੀ
ਜਿਵੇਂ ਨਰਸਰੀ ਵਿੱਚ ਫੁੱਲ
ਖਿੜੀ-ਖਿੜੀ ਜਾਣ
ਅਤੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਹੋਵੇ
ਖੁਸ਼ਬੋ ਖਿੰਡਦੀ।

ਜਿਹਨੇ ਰੁਲੀਏ ਦੇ ਘਰ
ਸਿੱਖੀ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ
ਉਹ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰਾ
ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੀ
ਦੋਵੇਂ ਹੋ ਗਏ ਸੀ ਸ਼ਹੀਦ
ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਸਤੇ
ਇਕ ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ
ਦੂਜਾ ਫਾਂਸੀ ਚੜ੍ਹਿਆ

ਅਜੇ ਕਰਨੀ ਹੈ ਗੱਲ
ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਹੋਰ
ਜ਼ਰਾ ਕੰਨ ਲਾ ਕੇ ਮੇਰੀ
ਗੱਲ ਸੁਣ ਅੜਿਆ।

ਇਕ ਵੱਡੀ ਨਰਸਰੀ ਸਾਡੇ
ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੋਈ
ਜਿਹਦਾ ਗਦਰੀਆਂ ਦੀ ਲਹਿਰ
ਲੋਕਾਂ ਨਾਂ ਧਰਿਆ
ਜਿਹਦੇ ਸੱਤ-ਸੱਤ ਫੁੱਲ
ਇੱਕੋ ਦਿਨ ਟੁੱਟ ਗਏ
ਜ਼ਰਾ ਸੋਚ ਕੁਰਬਾਨੀ
ਕਿੱਡੀ ਵੱਡੀ ਅੜਿਆ।

ਦੋ ਸੁਰੈਣ ਸਿੰਘ ਸਨ
ਇਕ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ
ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਚੌਥਾ ਭਾਈ
ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸੀ
ਨਾਲੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਗਣੇਸ਼
ਤੇ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਸੀ
ਜਿਹੜਾ ਸੱਤਵਾਂ ਉਹ ਖੁਦ
ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੀ।

ਜਦ ਸੱਤੋ ਸਿੰਘ ਤਣ ਗਏ ਸੀ
ਰੱਸੇ ਚੁੰਮ ਕੇ
ਉਸ ਮੌਕੇ ਦਾ ਗਵਾਹ
ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਭਕਨਾ
ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਰ ਵਿੱਚ ਗੱਲ
ਦੱਸੀ ਥੋਨੂੰ ਦੋਸਤੋ
ਹੁਣ ਤੁਰਨੀ ਹੈ ਗਾਥਾ
ਤੇ ਅਖਾੜਾ ਭਖਣਾ।

30/ ਗਾਥਾ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਅਤੇ ਗਦਰ ਲਹਿਰ

‘ਗਦਰ’ ਅਖਬਾਰ

ਇਹਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਅਖਬਾਰ
ਖੁੱਲ੍ਹਮ-ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੋਕਾ ਦਿੱਤਾ
ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢੋ ਬਾਹਰ
ਇਹਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਅਖਬਾਰ।

ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲੇਖ ਸੀ ਲਿਖਦਾ
ਪਿੰਡ ਸਰਾਭੇ ਦਾ ਸਰਦਾਰ।
ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਗੱਜਦਾ ਸੀ ਜੋ
ਛੱਡਦਾ ਸੀ ਪੂਰੀ ਲਲਕਾਰ
ਇਹਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਅਖਬਾਰ।

ਸਾਰੇ ਫਿਰਕੇ ਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ
ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢੋ ਬਾਹਰ
ਅੱਧੀ ਰਾਤੀਂ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜਣ
ਐਨੀ ਤਕੜੀ ਦੇਵੋ ਮਾਰ
ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਨਵੇਂ ਵਿਚਾਰ
ਇਹਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਅਖਬਾਰ।

ਨਾ ਕੋਈ ਕੀਮਤ ਨਾ ਕੋਈ ਚੰਦਾ
ਫੋਕਟ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦਾ ਅਖਬਾਰ
ਫੋਕਟੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕੰਮ ਸੀ ਕਰਦੇ
ਐਡੀਟਰ ਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰ
ਇਹਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਅਖਬਾਰ।

ਕਈ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪਰਚੇ ਛਪਦੇ
ਬੇਸ਼ੱਕ ਛਪਦੇ ਹਫਤਾਵਾਰ

31/ ਗਾਥਾ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਅਤੇ ਗਦਰ ਲਹਿਰ

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾਉਣਾ
ਹਰ ਹਫਤੇ ਦਿੰਦਾ ਲਲਕਾਰ
ਇਹਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਅਖਬਾਰ।

ਖੁੱਲ੍ਹਮ-ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਲਿਖਦਾ ਸੀ ਉਹ
ਹਿੰਦੀਓ ਚੱਕ ਲਵੇ ਹਥਿਆਰ
ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਗੋਰਿਆਂ ਜਾਣਾ
ਛਿੱਤਰ ਮਾਰ ਕੇ ਕੱਢੇ ਬਾਹਰ
ਏਦਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਖਬਾਰ।

ਕਦੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕੁੱਲੀ ਆਖਦੇ
ਲਗਦਾ ਸਾਨੂੰ ਕੱਢਣ ਗਾਲ੍ਹ
ਸਾਨੂੰ 'ਕਾਲਾ ਲੋਗ' ਆਖਦੇ
ਭਰੀਆਂ ਸੱਥਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ
ਹੁਣ ਹੋਰ ਨਾ ਝੱਲੋ ਲੋਕੋ
ਮਾੜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਇਹ ਮਾਰ
ਏਦਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਖਬਾਰ।

ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ ਗਏ
ਸਾਨੂੰ ਲੋਕੋ ਕਿੰਨੇ ਸਾਲ
ਕਦੇ ਤਾਂ ਜਾ ਕੇ ਪੁੱਛੋ ਵੀਰੋ
ਆਪਣੀ ਭਾਰਤ ਮਾਂ ਦਾ ਹਾਲ
ਏਦਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਖਬਾਰ।

ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਖਾਈ ਜਾਂਦੇ
ਗੋਰੇ ਲੁੱਟੀ ਜਾਂਦੇ ਮਾਲ
ਗੋਰਿਆਂ ਦੇ ਤਾਂ ਕੁੱਤਿਆਂ ਦਾ ਵੀ

ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ ਹਾਲ
ਏਦਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਖਬਾਰ।

ਪਹਿਲੀ ਵੱਡੀ ਜੰਗ 'ਚ ਫਸਿਆ
ਗੋਰਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ
ਆਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਮੌਕਾ
ਵੀਰੋ ਉੱਤੇ ਕਰੀਏ ਵਾਰ
ਏਦਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਖਬਾਰ।

ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ ਕਰਦੀ ਪਈ ਹੈ
ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਪਰਚਾਰ
ਕੱਲਾ-ਕੱਲਾ ਡਾਕੂ ਮਾਰੋ
ਵੀਰੋ ਚੁੱਕ ਲਵੋ ਹਥਿਆਰ
ਏਦਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਖਬਾਰ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚੋਂ ਦਾਣਾ ਫੱਕਾ
ਹੁਣ ਕਦੇ ਨਾ ਜਾਵੇ ਬਾਹਰ
ਰਾਤ ਬਰਾਤੇ ਦਾਅ ਲੱਗੇ ਤਾਂ
ਰੇਲਾਂ ਦੀ ਵੀ ਕੱਟੋ ਤਾਰ
ਏਦਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਖਬਾਰ।

ਬਾਬਿਆਂ ਦਾ ਬਾਬਾ

ਬਾਬਿਆਂ ਦਾ ਬਾਬਾ
ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਭਕਨਾ
ਭੁੱਲਣਾ ਨਹੀਂ ਉਹਨੂੰ
ਸਦਾ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ।

ਵੇਖੀਆਂ ਸੀ ਉਹਨੇ
ਬਹੁਤ ਹੱਡਬੀਤੀਆਂ
ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਬਹਿ ਕੇ
ਘੜਦਾ ਸੀ ਨੀਤੀਆਂ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਚ ਉਹਨੇ
ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਵੇਖਿਆ
ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਬਣਦਾ
ਸੀ ਰੁੱਖ ਵੇਖਿਆ।

ਉਹਨੇ ਦੁਖੀ ਦਿਲ ਨਾਲ
ਅਤੇ ਸਾਹ ਰੋਕ ਕੇ
ਇੱਕ ਇੱਕ ਦਿਨ
ਸੱਤ ਸੱਤ ਤੋਰ ਤੇ।

ਉਹਨੇ ਅੱਖਾਂ ਮੂਹਰੇ ਜਾਂਦਾ
ਕਰਤਾਰ ਵੇਖਿਆ
ਬਾਬਿਆਂ ਦਾ ਜਾਂਦਾ
ਪਰਿਵਾਰ ਵੇਖਿਆ।

ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ
ਟਹਿਲਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ

ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਕੋਠੀ
ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਲੈਂਦਾ ਸੀ।

ਵੇਖ ਲੈਂਦਾ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ
ਝਾਤ ਮਾਰ ਕੇ
ਪੁੱਛ ਲੈਂਦਾ ਹਾਲ ਚਾਲ
ਵਾਜ ਮਾਰ ਕੇ।
ਮਿਲਦਾ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ
ਤਾਂ ਆਖਦਾ
ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਦੂਜਾ
ਕਰਤਾਰ ਜਾਪਦਾ।

ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਸਾਲ ਤੱਕ
ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਗਿਆ
ਛੁੱਟਿਆ ਤਾਂ ਫੇਰ
ਉਸੇ ਰਾਹੇ ਪੈ ਗਿਆ।

ਲੋਕ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੀ
ਬਾਬਾ ਰੁਲਿਆ
ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ
ਵੀ ਸੀ ਘੁਲਿਆ।

ਲੋਕ ਰਾਜ ਨੇ ਵੀ
ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਹੀ ਡੱਸਿਆ
ਹੋ ਗਿਆ ਬਿਮਾਰ ਤਾਂ
ਉਹ ਚੱਲ ਵੱਸਿਆ।
ਬਾਬਿਆਂ ਦਾ ਬਾਬਾ
ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਭਕਨਾ
ਭੁੱਲਣਾ ਨਹੀਂ ਉਹਨੂੰ
ਸਦਾ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ।

ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ

ਆ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ
ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੀਆਂ
ਸਾਗਰਾਂ ਦੇ ਤਾਰੂ ਦੀਆਂ।

ਉਹ ਬੰਦੇ ਭਰ ਕੇ
ਇੰਡੀਆ ਤੋਂ ਆਇਆ ਸੀ
ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਵਿੱਚ
ਆ ਕੇ ਖੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹਿਆ ਸੀ
ਪਰ ਕੈਨੇਡਾ ਨੇ
ਉਸ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ
ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਦੀ
ਜਾਨ ਕੁਝਿੱਕੀ ਪਾ ਦਿੱਤੀ
ਉਹ ਗੁੱਸੇ ਦੇ ਵਿੱਚ
ਅੱਗ ਬਬੂਲੇ ਹੋ ਗਏ ਸੀ
ਇੰਜ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ
ਕੱਖੋਂ ਹੌਲੇ ਹੋ ਗਏ ਸੀ
ਉਹ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਕੇ
ਇੰਡੀਆ ਨੂੰ ਚੱਲ ਪਏ ਸੀ
ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ
ਲੋਹਾ ਲੈਣ ਨਿਕਲ ਪਏ ਸੀ
ਕਲਕੱਤੇ ਪਹੁੰਚੇ
ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਘੇਰ ਲਿਆ
ਨਿਹੱਥਿਆਂ ਉੱਤੇ
ਗੋਲੀਆਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਪਿਆ
ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਮਰ ਗਏ
ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਏ ਸੀ

ਕੁਝ ਭੱਜਣ ਦੇ ਵਿੱਚ
 ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਏ ਸੀ
 ਉਹ ਗੋਰਿਆਂ ਦੇ
 ਪੱਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਣ ਗਏ ਸੀ
 ਕੁਝ ਲੈ ਬੰਦੂਕਾਂ
 ਬਾਗੀ ਬਣ ਕੇ ਤਣ ਗਏ ਸੀ
 ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਠਾਣੀ
 ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾਉਣਾ ਹੈ
 ਅਸੀਂ ਗੋਰਿਆਂ ਤਾਈਂ
 ਡੰਡੇ ਮਾਰ ਭਜਾਉਣਾ ਹੈ
 ਇਸ ਅੱਗ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ
 ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ ਬਣ ਗਈ ਸੀ
 ਜੋ ਮੈਅ ਹਥਿਆਰਾਂ
 ਫੌਜ ਦੇ ਵਾਂਗਰ ਤਣ ਗਈ ਸੀ

ਇਹ ਸੀ ਨਤੀਜਾ
 ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦਾ
 ਸਾਗਰਾਂ ਦੇ ਤਾਰੂ ਦਾ।

ਆ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ
 ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੀਆਂ
 ਸਾਗਰਾਂ ਦੇ ਤਾਰੂ ਦੀਆਂ।

ਮੁਕੱਦਮਾ ਤੇ ਫਾਂਸੀ

(ਸ਼ਹੀਦ ਸਰਾਭਾ ਦਾ ਕਚਹਿਰੀ ਮੂਹਰੇ ਬਿਆਨ)

ਕੀ ਤੂੰ ਗਦਰ ਫੈਲਾਇਆ?
 ਕਹਿੰਦਾ ਯੈੱਸ ਸਰ
 ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਭੜਕਾਇਆ?
 ਕਹਿੰਦਾ ਯੈੱਸ ਸਰ
 ਕੀ ਤੂੰ ਡਾਕਾ ਪਾਇਆ?
 ਕਹਿੰਦਾ ਯੈੱਸ ਸਰ
 ਹਰਦਿਆਲ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਆਇਆ?
 ਕਹਿੰਦਾ ਯੈੱਸ ਸਰ
 ਦੇਸ਼ ਦੇ ਦੌਰੇ ਕੀਤੇ?
 ਕਹਿੰਦਾ ਯੈੱਸ ਸਰ
 ਪੈਸੇ ਕੱਠੇ ਕੀਤੇ?
 ਕਹਿੰਦਾ ਯੈੱਸ ਸਰ
 ਕੱਪੜਾ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ?
 ਕਹਿੰਦਾ ਯੈੱਸ ਸਰ
 ਉਸ ਦਾ ਝੰਡਾ ਬਣਾਇਆ?
 ਕਹਿੰਦਾ ਯੈੱਸ ਸਰ
 ਕੋਈ ਦਲੀਲ ਦੇਣੀ?
 ਕਹਿੰਦਾ ਨੋ ਸਰ
 ਜੱਜ ਨੇ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ
 ਕਹਿੰਦਾ ਥੈਂਕ ਯੂ
 ਫਾਂਸੀ ਲੱਗੂ ਭਾਈ?
 ਕਹਿੰਦਾ ਥੈਂਕ ਯੂ।
 ਰਹਿਮ ਮੰਗਣਾ ਚਾਹਵੇਂ?

ਕਹਿੰਦਾ ਨੋ ਸਰ
ਕੀਤੇ 'ਤੇ ਪਛਤਾਵੇਂ?
ਕਹਿੰਦਾ ਨੋ ਸਰ

ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਮਰ ਗਏ?
ਪੁੱਛਦਾ ਦਾਦੇ ਨੂੰ
ਕੀ ਨਾਮਣਾ ਕਰ ਗਏ?
ਪੁੱਛਦਾ ਦਾਦੇ ਨੂੰ
ਮੈਂ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਮਰਨਾ
ਕਹਿੰਦਾ ਦਾਦੇ ਨੂੰ
ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਹੈ ਕਰਨਾ
ਕਹਿੰਦਾ ਦਾਦੇ ਨੂੰ

ਹੱਸ ਕੇ ਫਾਂਸੀ ਚੜ੍ਹਿਆ
ਸੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ
ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਡਰਿਆ
ਸੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ।
ਜਾਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਜਨਤਾ ਨੂੰ
ਉਹ ਕਹਿ ਗਿਆ
ਮੇਰਾ ਸੁਪਨਾਂ ਤਾਂ ਅਧੂਰਾ
ਰਹਿ ਗਿਆ
ਮੇਰਾ ਸੁਪਨਾਂ ਵੀ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਵੇਗਾ
ਜਿਸ ਦਿਨ ਮੇਰਾ ਦੇਸ਼
ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਵੇਗਾ।

ਕਿੱਸੇ ਬਾਗੀ ਲਹਿਰ ਦੇ

ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਸੀ ਤੁਰ ਗਿਆ
ਬਿਨਾਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ
ਅੰਡੇਮਾਨ 'ਚ ਪੈ ਗਿਆ
ਹੱਥ ਕਸਾਈਆਂ ਦੇ।

ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਹੀ
ਇਹੋ ਗਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ
ਮਿੱਤਰ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ
ਹਾਲ ਮੁਰੀਦਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ”

ਆਪੇ ਗਲ ਵਿੱਚ ਫਾਂਸੀ
ਪਾਈ ਪਿੰਗਲੇ ਨੇ
ਜਾਂਦੀ ਵਾਰੀ ਟਾਹਰ
ਲਗਾਈ ਪਿੰਗਲੇ ਨੇ।
ਭਾਰਤ ਮਾਤਾ ਨੂੰ
ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ
ਅੰਤਮ ਇੱਛਾ ਸੀ ਜਤਾਈ
ਪਿੰਗਲੇ ਨੇ।

ਬਾਬੇ ਬਾਲ ਮੁਕੰਦ ਦੀ
ਵੱਖ ਕਹਾਣੀ ਹੈ
ਸੋਨੇ ਦੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ
ਲਿਖੀ ਜਾਣੀ ਹੈ।

ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਘਰ ਵਿੱਚ
ਫਰਸ਼ 'ਤੇ ਸੌਂਦੀ ਸੀ
ਰੁੱਖਾ ਸੁੱਖਾ ਅੰਨ ਹੀ
ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਲੋਂਦੀ ਸੀ

ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਮੈਂ ਉਹੀ
ਦੁੱਖ ਹੰਢਾਵਾਂਗੀ
ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੀੜੇ
ਲੱਤੇ ਪਾਵਾਂਗੀ
ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ
ਸਾਈਂ ਜੀਂਦਾ ਹੈ
ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਹ
ਤਸੀਹੇ ਸਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਬਾਲ ਮੁਕੰਦ ਨੇ ਮੌਤ ਨੂੰ
ਗਲੇ ਲਗਾਇਆ ਸੀ
ਰਾਮ ਰੱਖੀ ਨੇ ਪਤਨੀ ਧਰਮ
ਨਿਭਾਇਆ ਸੀ।

ਉਸ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਮੀਚ
ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਸੀ
ਇੱਦਾਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਸੌਂਹ
ਨਿਭਾਈ ਸੀ।

ਹਰ ਬਾਬੇ ਦੀ ਵੱਖਰੀ
ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਹੈ
ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ 'ਚ ਔਖੀ
ਬਹੁਤ ਮੁਕਾਣੀ ਹੈ।

ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਮੰਡੌਲੀ ਦਾ

(ਸ਼ਹੀਦ ਕਾਂਸ਼ੀ ਰਾਮ)

ਸੜਕ 'ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿੰਦਾ
ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਮੰਡੌਲੀ ਦਾ
ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ ਕਰਾਉਂਦਾ
ਸਰਬਰਾਹ ਮੰਡੌਲੀ ਦਾ।

ਰੋਪੜ ਵਾਲੀ ਸੜਕ 'ਤੇ
ਪੈਂਦਾ ਪਿੰਡ ਮੰਡੌਲੀ ਦਾ
ਨਾਲ ਮੋਰਿੰਡੇ ਦੇ ਹੈ ਖਹਿੰਦਾ
ਪਿੰਡ ਮੰਡੌਲੀ ਦਾ।

ਦੁਨੀਆਂ 'ਤੇ ਚਮਕਾਇਆ
ਉਸਨੇ ਨਾਂ ਮੰਡੌਲੀ ਦਾ
ਨਕਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਬਣਾਇਆ
ਉਸਨੇ ਥਾਂ ਮੰਡੌਲੀ ਦਾ।

ਗਦਰੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਮੋਢੀ ਸੀ
ਉਹ ਸ਼ੇਰ ਮੰਡੌਲੀ ਦਾ
ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ ਉਹ ਭਾਰਤ ਦਾ
ਤੇ ਫੇਰ ਮੰਡੌਲੀ ਦਾ।

ਉਸਨੇ ਕੀਤਾ ਫੈਸਲਾ
ਲੜਾਈ ਕਰਨੀ ਸੀ
ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੀ ਛਾਉਣੀ 'ਤੇ
ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨੀ ਸੀ

ਰਸਤੇ ਦੇ ਵਿੱਚ ਦੋ ਪੁਲਸੀਏ
ਹੱਥੀਂ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਸੀ
ਉਸ ਦੀ ਗੋਲੀ ਖਾ ਕੇ
ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਹੀ ਮਰ ਗਏ ਸੀ।

ਇਸੇ ਜੁਰਮ ਦੀ ਖਾਤਰ
ਯੋਧਾ ਫਾਂਸੀ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਸੀ
ਮਾਫੀ ਨਾ ਮੰਗਣ ਦੀ ਆਪਣੀ
ਜ਼ਿੱਦ 'ਤੇ ਅੜ ਗਿਆ ਸੀ।

ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ
ਮੈਂ ਤੁੱਛ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ
ਨਾ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ
ਹੀ ਕੁਛ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ।
ਭਾਰਤ ਮਾਤਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ
ਪੁੱਤਰ ਹੀ ਸਮਝੋ
ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਫੀ ਮੰਗਣ ਵਾਲੀ
ਗੱਲ ਦਾ ਉੱਤਰ ਹੀ ਸਮਝੋ।
ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ ਯੋਧੇ ਨੇ
ਸਮਝਾਇਆ ਬਾਪੂ ਨੂੰ
ਜਾਂਦੇ-ਜਾਂਦੇ ਉਸਨੇ ਪਾਠ
ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਬਾਪੂ ਨੂੰ।

ਪੰਡਤ ਕਾਂਸ਼ੀ ਰਾਮ ਦੂਸਰਾ
ਨਾਂ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ
ਭਾਰਤ ਮਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ
ਸੱਚੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਦਾ।

ਕਰਜ਼ਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲੀਦਾ

ਕਰਜ਼ਾ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ
ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲੀਦਾ
ਆ ਜੋ ਕਰੀਏ ਯਾਦ
ਕਾਂਸ਼ੀ ਰਾਮ ਮੜੌਲੀ ਦਾ।

ਗਦਰ ਵਾਲੀ ਲਹਿਰ ਦਾ
ਖਜ਼ਾਨਚੀ ਸੀ ਉਹ
ਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਘਾੜਾ
ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਚੀ ਸੀ ਉਹ।

ਕੋਲ ਹੈ ਮੋਰਿੰਡੇ
ਪਿੰਡ ਕਾਂਸ਼ੀ ਰਾਮ ਦਾ
ਕੋਈ-ਕੋਈ ਬੰਦਾ
ਇੰਨੀ ਗੱਲ ਜਾਣਦਾ।

ਹੱਸਦਾ-ਹੱਸਦਾ ਫਾਂਸੀ ਉੱਤੇ
ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਸੀ ਉਹ
ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਅੜ ਕੇ ਹੀ
ਖੜ੍ਹ ਗਿਆ ਸੀ ਉਹ।

ਬਾਪੂ ਜੀ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ
ਪਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਤੀ
ਮਾਫੀ ਲਈ ਆਖਿਆ ਤਾਂ
ਨਾਂਹ ਕਰ ਤੀ।

ਪੈਸੇ ਫੂਕਣ ਜਾਂਦੇ ਯਾਰੋ
ਰੋਜ਼ ਕਸੌਲੀ ਨੂੰ
ਮੋੜੇ ਕਦੇ ਮੁਹਾਰਾਂ
ਚੱਲੇ ਪਿੰਡ ਮੜੌਲੀ ਨੂੰ

ਕਦੇ ਨਾ ਭੁਲਿਓ ਯਾਰੋ
ਰੁਲੀਆ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭੇ ਦਾ
ਭੁੱਲਣਾ ਨਹੀਂ ਅਹਿਸਾਨ
ਵੱਡੇ ਗਦਰੀ ਬਾਬੇ ਦਾ।
ਰੁਲੀਆ ਸਿੰਘ ਦਾ ਚੇਲਾ ਸੀ
ਕਰਤਾਰ ਸਰਾਭੇ ਦਾ
ਸਾਰੀ ਉਮਰਾਂ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚ
ਕੱਟਣ ਵਾਲੇ ਬਾਬੇ ਦਾ।

ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੋਰੇ ਜੱਜਾਂ
ਉਮਰ ਦੀ ਕੈਦ ਸੁਣਾਈ ਸੀ
ਸਾਰੀ ਉਮਰਾਂ ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ
ਵਿੱਚ ਹੰਡਾਈ ਸੀ।

ਚੇਤਾ ਕਰੀਏ ਯਾਦ ਗੁਰੂ ਨੂੰ
ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲੀਦਾ
ਨਾਲੇ ਰੱਖੇ ਯਾਦ
ਕਾਂਸ਼ੀ ਰਾਮ ਮੜੌਲੀ ਦਾ।

ਕੋਟਲਾ ਨੌਧ ਸਿੰਘ

ਨੌਧ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੋਟਲੇ ਦੀ
ਬਹਿ ਕੇ ਸੁਣੋ ਕਹਾਣੀ
ਕਰਦਾਂ ਜਦੋਂ ਕਹਾਣੀ
ਨੈਣਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਛਲਕੇ ਪਾਣੀ।

ਸ਼ਾਮ ਚੁਰਾਸੀ ਰੋਡ 'ਤੇ
ਯਾਰੋ ਪਿੰਡ ਮਾਰੇ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ
ਅੱਧੀ ਦਰਜਨ ਪੁੱਤਰ ਜਿਸ ਨੇ
ਦੇਸ਼ ਦੇ ਉੱਤੋਂ ਵਾਰੇ।

ਗਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬੰਬ ਬਨਾਉਣਾ
ਜੀਹਨੇ ਸੀ ਸਿਖਾਇਆ
ਉਹ ਬਾਬਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸੀ
ਏਸੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਜਾਇਆ।

ਬੰਬਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇ ਵਿੱਚ
ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਉਡਾਇਆ
ਤਾਂ ਹੀ ਤਾਂ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸੀ
ਟੁੰਡੀ ਲਾਟ ਕਹਾਇਆ।

ਗੁਲਾਬ ਕੌਰ ਜੋ ਗਦਰ ਦੀ ਬੇਟੀ
ਏਸੇ ਪਿੰਡ ਸੀ ਆਈ
ਏਸੇ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਜੂਹਾਂ ਅੰਦਰ
ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਈ।

ਬੱਬਰ ਲਹਿਰ ਦੇ ਅੰਦਰ
 ਏਸੇ ਪਿੰਡ ਨੇ ਨਾਂ ਕਮਾਇਆ
 ਏਸੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਚਾਨਣ ਸਿੰਘ ਸੀ
 ਕੰਮ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਆਇਆ।
 ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਤੇ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੇ
 ਵੱਖਰੀ ਜੋਤ ਜਗਾਈ
 ਜੈਤੋ ਵਾਲੇ ਮੋਰਚੇ ਅੰਦਰ
 ਜਿੰਦੜੀ ਲੇਖੇ ਲਾਈ।
 ਕੋਟਲੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਦਾ
 ਆਵੇ ਤਿਲਕ ਲੁਆਈਏ
 ਟੁੰਡੀ ਲਾਟ ਦੇ ਬੁੱਤ ਦੇ ਮੂਹਰੇ
 ਆਵੇ ਸੀਸ ਝੁਕਾਈਏ।

ਸਰੋਤ: “ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ”, 26 ਫਰਵਰੀ, 2015”

“ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਮੁੰਜ ਕੁੱਟਦੀ”

(ਗਦਰੀ ਗੁਲਾਬ ਕੌਰ)

ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਮੁੰਜ ਕੁੱਟਦੀ
 ਗਦਰ ਲਹਿਰ ਦੀ ਰਾਣੀ
 ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਅਫਸਰ ਘੂਰਣੇ ਜਿੰਦਾਂ
 ਮੁਸ਼ਟੰਡਿਆਂ ਦੀ ਢਾਣੀ
 ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਬੰਦੂਕ ਨਾ ਕੋਈ
 ਨਾ ਤਲਵਾਰ ਮਿਆਨੀ
 ਦਿੱਲ ਦੇ ਵਿੱਚ ਗੁੱਸੇ ਦਾ ਭਾਂਬੜ
 ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ।

ਗਦਰ ਲਹਿਰ ਦੇ ਯੋਧੇ ਉਸ ਨੂੰ
 ਭੈਣ ਜੀ ਆਖ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਸੀ
 ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਆਖ ਕੇ ਉਸ ਦਾ
 ਪੂਰਾ ਮਾਣ ਵਧਾਉਂਦੇ ਸੀ
 ਗਦਰ ਲਹਿਰ ਦੀਆਂ ਗੂੰਜਾਂ ਸੀ ਉਹ
 ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਸੁਣਾਉਂਦੀ
 ਚੰਗੀ ਤੁੱਕ ਬੰਦੀ ਕਰ ਲੈਂਦੀ
 ਜਦੋਂ ਲੋਰ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ।

ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਗਦਰੀਆਂ ਲਈ
 ਲੰਗਰ ਲੱਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ
 ਲੰਘਦਾ ਟਪਦਾ ਗਦਰੀ ਉਸ ਦੇ
 ਘਰ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਬਹਿੰਦਾ ਸੀ
 ਦਹੀਂ ਪਰੋਠੇ ਨਾਲੇ ਮਖਣੀ
 ਚੌਂਕੜੀ ਮਾਰ ਕੇ ਖਾਂਦਾ ਸੀ
 ਮੂੰਹ ਹਨੇਰੇ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਤੇ
 ਮੂੰਹ ਹਨੇਰੇ ਜਾਂਦੇ ਸੀ।

ਬੱਬਰ ਉਸ ਦੇ ਜਿਗਰ ਦੇ ਟੋਟੇ
 ਗਦਰੀ ਉਸ ਦੇ ਵੀਰੇ ਛੋਟੇ
 ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਵੇਂ ਤੁਰ ਗਏ
 ਨਾਲੇ ਵੱਡੇ ਨਾਲੇ ਛੋਟੇ
 ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ
 ਸੁਪਨੇ ਹੋ ਗਏ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ
 ਫਿਰ ਵੀ ਹਿੰਮਤ ਨਾਲ ਬੋਲਦੀ
 ਗਦਰੀਆਂ ਦੀ ਭੈਣਾ
 “ਰਾਜ ਫਿਰੰਗੀ ਦਾ
 ਅਸੀਂ ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ”।

ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਲੱਗੀ
 ਗੋਲੀ ਸੀਨੇ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵੱਜੀ
 ਫੋਟੋ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਗਾ ਕੇ
 ਸ਼ੇਰਨੀ ਡਿੱਗੀ ਸੀ ਗਸ਼ ਖਾ ਕੇ
 ਗੁਲਾਬ ਕੌਰ ਛੱਡ ਗਈ ਹੈ
 ਪਿੱਛੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ
 ਧੀਆਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਤਾਈਂ ਸੁਨਾਉਣੀ
 ਕਰ ਕੇ ਯਾਦ ਜ਼ਬਾਨੀ
 ਗੁਲਾਬ ਕੌਰ ਦੀ ਗਾਥਾ ਤਾਂ
 ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਣੀ।

ਸਰੋਤ: ਪੰਜਾਬੀ ਪੁਸਤਕ “ਗਦਰ ਦੀ ਧੀ-ਗੁਲਾਬ ਕੌਰ”-ਲੇਖਕ
 ਸ. ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ।

“ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਟੁੰਡੀ ਲਾਟ”

(ਇਕ ਮਹਾਨ ਗਦਰੀ)

ਟੁੰਡੀ ਲਾਟ ਦੀਆਂ
 ਵੱਖਰੀਆਂ ਹੀ ਗੱਲਾਂ
 ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਲਈ
 ਅਮਰੀਕਾ ਲੈ ਚੱਲਾਂ।

ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਖੱਟਣ ਗਿਆ ਸੀ
 ਖਟ ਕੇ ਲਿਆਇਆ ਪਟਾਕੇ
 ਨਾਲੇ ਸਿੱਖ ਗਿਆ
 ਕਰਨੇ ਬੰਬ ਧਮਾਕੇ।

ਲੱਡੂਆਂ ਵਾਂਗਰ ਬੰਬ ਬਣਾਉਂਦਾ
 ਜਿੰਦਾਂ ਕੋਈ ਹਲਵਾਈ
 ਯਾਰੋ ਗੋਰਿਆਂ ਦੀ
 ਡਾਢੀ ਸ਼ਾਮਤ ਆਈ।

ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੰਬ ਸਿਖਾਇਆ
 ਆਪਣੀ ਬਾਂਹ ਗੁਆਈ
 ਟੁੰਡੀ ਲਾਟ ਨੇ
 ਜਾਨ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਲਾਈ।

ਗਦਰੀ ਨੇ ਅਖਬਾਰ ਚਲਾਇਆ
 ਗਦਰ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ
 ਅੱਗ ਉਗਲਦਾ ਸੀ
 ਉਸਦਾ ਹਰ ਬਿਆਨ।

ਦੇਸ਼ ਦੀ ਖਾਤਰ ਟੁੰਡੀ ਲਾਟ
ਮੁੜ ਕੇ ਭਾਰਤ ਆਇਆ
ਬੰਬ ਬਣਾਵਣ ਦਾ
ਏਥੇ ਵੱਲ ਸਿਖਾਇਆ।

ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਘੁਸ ਜਾਂਦਾ ਸੀ
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦਾ
ਦੇਸ਼ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦਾ
ਜਜ਼ਬਾ ਸੀ ਭੜਕਾਉਂਦਾ।
ਨੌਧ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੋਟਲੇ ਦੇ ਵਿੱਚ
ਉਸ ਨੇ ਗੜ੍ਹ ਬਣਾਇਆ
ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਫੜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ
ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਾਇਆ।

ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਵਾਪਸ
ਆ ਕੇ ਗਦਰ ਮਚਾਇਆ
ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਫੜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ
ਗੋਰਿਆਂ ਜੇਲ੍ਹ ਚ ਪਾਇਆ।

ਬੁੱਢਾ ਹੋਇਆ ਸ਼ੇਰ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ
ਕੈਂਸਰ ਘੇਰਾ ਪਾਇਆ
ਆਖਰ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਅੰਦਰ
ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਇਆ।

ਲੋਕਾਂ ਪੂਰੀ ਇੱਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ
ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਾਇਆ
ਟੁੰਡੀ ਲਾਟ ਦਾ
ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਬੁੱਤ ਲਗਾਇਆ
ਗਦਰੀ ਬਾਬਾ ਹੈ
ਕੌਮ ਦਾ ਸਰਮਾਇਆ।

ਅੰਡੇਮਾਨ ਜੇਲ੍ਹ

(ਗਦਰ ਦੀ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ)

ਸੁਣੋ ਗੱਲਾਂ ਅੰਡੇਮਾਨ ਦੀਆਂ
ਭਾਰਤ ਦੇ ਓਸ ਤੂਫਾਨ ਦੀਆਂ
ਜੋ ਸਾਗਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਸੀ
ਤੇ ਵਾਂਗ ਸੁਨਾਮੀ ਛਾਇਆ ਸੀ।

ਜਿੱਥੇ ਵੀਰ ਸੂਰਮੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ
ਜੋ ਜੁਲਮ ਕਦੇ ਨਾ ਸਹਿੰਦੇ ਸੀ
ਜਿਹੜੇ ਜੇਲ੍ਹਰ ਨਾਲ ਵੀ ਖਹਿੰਦੇ ਸੀ
ਗਲ ਪੈਂਦਾ ਤਾਂ ਗਲ ਪੈਂਦੇ ਸੀ
ਉਹਨਾਂ ਵੀਰਾਂ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨ ਦੀਆਂ।

ਛਿਲਕਾ ਵੀਰਾਂ ਤੋਂ ਕੁਟਵਾਉਂਦਾ ਸੀ
ਮੁੜ ਪਿੰਜਰੇ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪਾਉਂਦਾ ਸੀ
ਪੁੱਠੀਆਂ ਹੱਥਕੜੀਆਂ ਲਾਉਂਦਾ ਸੀ
ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਤਾਉਂਦਾ ਸੀ
ਉਸ ਜੇਲ੍ਹਰ ਦੀਆਂ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੀਆਂ।

ਵੀਰਾਂ ਤੋਂ ਘਾਹ ਕਟਵਾਉਂਦਾ ਸੀ
ਜਿਹੜਾ ਇਨਕਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ
ਉਹਨੂੰ ਪਿੰਜਰੇ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪਾਉਂਦਾ ਸੀ
ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਬੇੜੀਆਂ ਲਾਉਂਦਾ ਸੀ
ਉਸ ਜੇਲ੍ਹਰ ਦੀਆਂ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੀਆਂ।

ਜਿਹੜੇ ਹੜਤਾਲਾਂ ਕਰਦੇ ਸੀ
ਨਾ ਜੀਂਦੇ ਸੀ ਨਾ ਮਰਦੇ ਸੀ

ਪਰ ਜ਼ਾਲਮ ਮੂਹਰੇ ਖੜਦੇ ਸੀ
ਨਾ ਬੈਂਤ ਖਾਣ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਸੀ
ਉਹਨਾਂ ਵੀਰਾਂ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨ ਦੀਆਂ।

ਜਿਹੜੇ ਭੁੱਖੇ ਰਹਿ ਕੇ ਮਰ ਗਏ ਸੀ
ਜਾਨਾਂ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਗਏ ਸੀ
ਇਕ ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਰੱਖਾ ਸੀ
ਜਿਹੜਾ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ 'ਤੇ ਲੱਥਾ ਸੀ
ਜਾਂ ਗਦਰੀ ਭਾਈ ਭਾਨ ਦੀਆਂ।

ਓਥੇ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਚੜ੍ਹਤਾਂ ਸੀ
ਭਾਈ ਪਰਮਾ ਨੰਦ ਦੀਆਂ ਬੜ੍ਹਕਾਂ ਸੀ
ਜਿਹਨਾਂ ਅੰਡੇਮਾਨ ਤੁੜਵਾ ਤੀ ਸੀ
ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਢੂਈ ਲਾ ਤੀ ਸੀ
ਉਹਨਾਂ ਵੀਰਾਂ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਦੀਆਂ।

ਹੁਣ ਅੰਡੇਮਾਨ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਹੈ
ਬਣ ਗਈ ਸਮਾਰਕ ਵੀਰਾਂ ਦਾ
ਉਹਨਾਂ ਹੱਥੋਂ ਲਿਖੀਆਂ
ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਤਕਦੀਰਾਂ ਦਾ।

ਸ਼ਹੀਦ ਰਹਿਮਤ ਅਲੀ

(ਸ਼ਹੀਦੀ-25.3.1915)

ਸ਼ਹਾਦਤ ਤੇਰੀ ਦੋ ਮੁਲਕਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜੇਗੀ
ਰਹਿਮਤ ਮੈਂ ਆਸ ਰਖਦਾਂ
ਜਾਤੀ ਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋੜੇਗੀ
ਰਹਿਮਤ ਮੈਂ ਆਸ ਰਖਦਾਂ।
ਤੇਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਚ ਰਹੇ ਨਿਆਣੇ ਨਾ
ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਚ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਪਛਾਣੇ ਨਾ
ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਭੰਬਲ ਭੂਸਾ ਪੈ ਗਿਆ
ਵਿਰਸਾ ਤੇਰਾ ਖੁਰਦਾ ਖੁਰਦਾ ਰਹਿ ਗਿਆ।

ਆਖਾਂ ਕੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਖਸਮਾਂ ਖਾਣੇ ਨੂੰ
ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਥੋਂ ਖੋਹਿਆ ਸੀ ਨਨਕਾਣੇ ਨੂੰ
ਤੇਰੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨੂੰ ਬੇਸ਼ਕ ਬੂਰ ਪਿਆ
ਪਰ ਤੇਰੇ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਦੂਰ ਪਿਆ।

ਤੂੰ ਫਾਂਸੀ ਸਾਹੀ ਵਾਲ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਲਈ ਸੀ
ਲਾਹੌਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਇਦ ਜਗ੍ਹਾ ਨਾ ਰਹੀ ਸੀ
ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੀ ਐਨੀਂ ਵਧ ਗਈ ਸੀ
ਫਾਂਸੀ ਦੇਵਣ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਹੀ ਘਟ ਗਈ ਸੀ।

ਵੀਹ ਸੌ ਪੰਦਰਾਂ ਸ਼ਹੀਦੀ ਵਰ੍ਹਾ ਮਨਾ ਰਹੇ ਹਾਂ
ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਵੀ ਨਾਂ ਦੀ ਅਲਖ ਜਗਾ ਰਹੇ ਹਾਂ
ਗਦਰ ਲਹਿਰ 'ਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨਾਜ਼ ਕਰੇਗਾ
ਤੇਰੀ ਵੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਸਦਾ ਹੀ ਯਾਦ ਕਰੇਗਾ।

*****